

اردبیل

استان اردبیل در شمال غرب ایران، با مساحت ۱۸ هزار کیلومتر مربع، به طور تقریبی ۰۹/۱ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است. این استان از شمال به جمهوری آذربایجان، از غرب به استان آذربایجان شرقی، از شرق به استان گیلان و کوههای تالش و از جنوب به استان زنجان به صورت کشیده و طولی در جهت شمال جنوب محدود شده است. استان اردبیل به پیشنهاد دولت و تصویب مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۲ از استان آذربایجان شرقی جدا شد و به عنوان استانی مستقل، مشتمل بر شش شهرستان اردبیل، بيله سوار، پارس آباد، خلخال، گرمی و مشگین شهر در تقسیمات کشوری جای گرفت در پی این تقسیمات، شهرستان تاریخی اردبیل، به عنوان مرکز استان انتخاب شد.

فهرست وب سایت ها و خدمات الکترونیکی

موقعیت جغرافیایی

توده آتشفشانی سبلان» را می توان اصلی ترین شاخص جغرافیایی استان اردبیل دانست که با بستری «کوهستانی در مرکز استان واقع شده است. این توده آتشفشانی که جزو آتشفشان های خاموش کشور نیز به شمار می آید، با ارتفاع ۴,۸۱۱ متر در قسمت غربی استان و در ۲۵ کیلومتری جنوب شرقی مشگین شهر قرار گرفته است. ارتفاع بلندترین قله این کوه سلطان ساوالان نام دارد که ۴۸۰۰ متر از سطح دریا قرار گرفته است. شرایط آب و هوایی استان اردبیل بیشتر تحت تاثیر ارتفاعات کوهستانی سبلان، تالش و بزغوش است. وجود رشته کوه سبلان در غرب و رشته کوه های تالش و باغرو در شرق استان، نقش بسزایی در اعتدال آب و هوای این منطقه دارد. آب و هوای استان اردبیل در فصول مختلف سال، تحت تأثیر سه جریان آب و هوایی با ویژگی های متفاوت اقلیمی قرار دارد. اولین جریان، «جریان مدیترانه ای با ماهیت معتدل و دریایی» است که در پی فرایند از دست دادن بیشتر بخارهای خود در کوهستان های ترکیه، زاگرس و آذربایجان غربی، استان اردبیل را از غرب تحت تأثیر قرار می دهد. جریان دوم، «جریان هوای سیبری آسیایی مرکزی» است که با ماهیتی خشک و سرد از سمت شمال و شمال شرق کشور وارد و پس از عبور از دریای خزر و جذب بخار آن، استان را تحت تأثیر قرار می دهد. سومین جریان هوایی، «جریان هوای اطلس شمالی یا اسکاندیناوی» است که دارای ماهیتی سرد است. ورود این جریان از شمال و شمال غرب، برای استان، سرمای شدید و بارش برف سنگین را به همراه دارد.

پیشینه تاریخی

مدارک بدست آمده محدود از منطقه استان اردبیل نشان از مسکونی بودن این منطقه، دست کم از هزاره ششم قبل از میلاد است کاوش های مقدماتی در برخی از نواحی اردبیل به ویژه در قسمت های شمالی و شرقی آن نشان می دهد که این سرزمین از کانون های مهم فرهنگ «مگالی تیک یا سنگ افراستی» بوده که به احتمال قوی ماهیت قومی مردم «مگالی تیک شرق» آذربایجان که تحت تاثیر ماهیت قومی کاسی ها، هوری ها، بوده است. آثار بدست آمده در محوطه باستانی «شهر یری»، واقع در ۳۱ کیلومتری شرق مشگین شهر در استان اردبیل گویای تمدن هشت هزار ساله این محوطه است. تصاویر هیکل های سنگی ب ه دست آمده در این منطقه با تصاویر هیکل ها و سرهای آدمیانی که بر روی اجاق های نعل اسبی ایغدیر یا ایگدیر در شمال شرقی ترکیه در نزدیکی مرز ایران و ارمنستان نقش بسته شباهت تام دارد.

کشف آثاری چون شمشیرهای مسی، خنجرهای مختلف، تیر و سرنیزه، حلقه برای گرفتن زه کمان و تیردان مسی در استان اردبیل که ترکیبی ساده تر از ترکیب اشیای مفرغی بدست آمده از لرستان دارد فرض حیات در دوره مفرغ را نه تنها به اثبات می رساند. به روایت اوستا، زردشت، پیامبر ایرانی در کنار رود «دائی‌یتا» که امروزه ارس نامیده می‌شود به دنیا آمده و کتاب خود را در کوهستان سبلان تحریر کرده و برای ترویج دین خود به شهر اردبیل روی آورده است. با این وجود، آنچه مسلم است این است که تاریخ استان اردبیل با تاریخ سرزمین آذربایجان در آمیخته است.

اقوام و زبان

با استناد به مدارک بدست آمده، در اواخر «دوره مفرغ» یعنی هزاره چهارم قبل از میلاد، دو مهاجرت تاریخی توسط اقوام کاسی ها و اقوام هوری یا هیتی ها از کرانه غربی دریای خزر و دره ارس به حوالی روسیه، فلسطین و کوه های زاگرس صورت گرفته است. در این مهاجرت به احتمال قوی، اقوام هوری یا هیتی که آنها را به «اقوام مگالی تیک» نیز نسبت می دهند، پس از ورود به کرانه های غربی دریای خزر و دره ارس، اردبیل را به عنوان خاستگاه اصلی، محل زندگی خود انتخاب کردند. باید به این نکته نیز توجه کرد که از لحاظ نام شناسی «حور» یا «هیر» در اردبیل و هوراند در ۴۸ کیلومتری شمال اهر با نام «قوم هوری» در ارتباط است. ولی با آمدن آریایی ها هرچند زبان های باستانی دارای یک ریشه بودند ولی به سه شکل پارسی قدیم، اوستایی و پهلوی تقسیم شدند.

اما چنانچه در قسمت های قبل نیز اشاره شد؛ با سقوط سامانیان و ورود اقوام ترک زبان در دوره سلجوقیان و غزنویان، زبان ترک در این منطقه رواج پیدا کرد و تا به امروز نیز مردم این منطقه به زبان ترکی تکلم می

نمایند.

البته باید این نکته را افزود که در کنار زبان ترکی، زبان تالشی نیز در برخی از شهرستان چون نمین و بخش عنبران و زبان تاتی در روستاهای بخش شاهرود شهرستان خلخال در شرق استان تکلم می‌شود.

موقعیت اجتماعی و اقتصادی

استان اردبیل به دلیل داشتن ظرفیت‌های طبیعی بیلاق‌های دامنه سبلان و دشت‌های وسیع اردبیل، مغان و مشکین شهر، یکی از قطب‌های مستعد کشاورزی و دامپروری در کشور به شمار می‌آید. بخشی از تولیدات کشاورزی این استان، چون گندم، جو، سیب زمینی، پیاز، بذر چغندر قند، حبوبات، دانه‌های روغنی ذرت، انواع میوه جات مثل سیب، گلابی، آلبالو، زردآلو، هلو و همچنین در بخش دام و طیور، تولید پروتئین، پرورش ماهی، زنبور داری و تولید عسل نه تنها در داخل کشور به مصرف می‌رسد بلکه بخشی از آن جزو اقلام صادراتی کشور نیز محسوب می‌شود.

در کنار فعالیت‌های کشاورزی باید به فعالیت صنعتی این استان نیز اشاره کرد. در حال حاضر استان اردبیل دارای ۸ شهرک صنعتی، کارخانه‌های بزرگ نساجی، سیمان، ذوب آهن و کشت و صنعت می‌باشد. کارخانه‌های چرم مغان، کارخانه شیمیایی آراز، کارخانه کبریت سازی مشکین شهر، کارخانه سیمان، کشتارگاه صنعتی آرتا، ویل تائر، نئوپان خلخال، شیرخشک مغان، کارخانه‌های لبنیاتی و پنیرسازی، موکت بافی و غیره را هم باید به فعالیت‌های صنعتی استان افزود.

صرف نظر از فعالیت‌های کشاورزی، دامپروری و صنعتی، استان اردبیل در بخش صنایع دستی فعالیت‌های قابل توجهی دارد. بافت گلیم، جاجیم، شال، زیرانداز، قالیچه قوبای خلخال، قالی بافی، قلاب بافی، مفرش، خورجین و نیز معرق کاری، منبت و خراطی، مصنوعات چرمی و ورنی که بیشتر توسط عشایر شاهسون دشت مغان انجام می‌شود، مهمترین صنایع دستی منطقه را تشکیل می‌دهند.

غذاهای محلی

آش دوغ، پیچاق قیمه، پلو قیسی، امام بایلدی، شیرپلو، خورش هویج، باسترپلو، کوکوماه

سوغات

بخش شیرینی و کشاورزی : حلوای سیاه، آب نبات، شیرینی‌های محلی، انواع نان‌های روغنی چون نربک، تل، تل، چای چورگی، تخمه آفتابگردان

بخش دامپروری : سرشیر، عسل، کره

بخش صنایع دستی : انواع فرش، شال، ورنی، گلیم، جاجیم، اشیا سفالی، چوبی، فلزی، جوراب‌های پشمی، قلاب بافی، پستی بافی، خورجین بافی

جاذبه‌های طبیعی

اردبیل : آبشار آق بلاغ، آبشار سردابه، آبشار گورگور آوارس، آب های واقع در سرعین، تالاب گنج گاه، تالاب
نوشار، تالاب شورگل ، تالاب قره سو، پیست اسکی الوارس، دریاچه شورابیل، دریاچه نئور، جنگل فندق لو

بيله سوار :درخت چنار مشهور به پير بابا، شكارگاه های دشت مغان

پارس آباد : دریاچه پارس آباد، شكارگاه های مغان، سواحل رود ارس

خلخال : آبشار نره گر، آبگرم میانسرای آب گرم گرمخانه، تفرجگاه اندبیل، روستای برندق، روستای نمهیل،
روستای کزج، شكارگاههای هشتجین، غار جلال آباد، غار هفت خانه یا غار یدی داملار، غار ازناو، منطقه ازناو
شهرستان کیوی یا کوثر : آب گرم کوثر، شكارگاه های کوثر، غار یخگان

گرمی : دریاچه گیلارلو، غار و یخچال های روستای انی سفلی

مشگین شهر : آبشار گورگور ملک سویی، آبشار شلاله، آبشارهای شیروان دره سی، آبشار منطقه سامانلی، استخر طبیعی طاووس گولی، استخر طبیعی قارا گول، استخر طبیعی حیران گولی، پارک جنگلی خیابو چای، دریاچه آت گولی، دریاچه کوه سبلان، زیستگاه حیات وحش شیروان دره سی، زیستگاه حیات وحش زیناب دره سی یا سروان دره سی، زیستگاه حیات وحش هوشنگ میدانی، جنگل دره انار، جنگل محمد علی بیگ، جنگل دمیرچی کندی، جنگل تقی گولی، چشمه آب گرم قینرجه، چشمه آب گرم شابیل، چشمه آب گرم قوتورسویی، چشمه آب گرم ایلاندو، چشمه آب گرم دودو، چشمه آب گرم ملک سوئی، چشمه آب گرم موئیل، چشمه آب گرم ترش سویی، چشمه آب انزان، چشمه آب معدنی مازافا، طبیعت منطقه کیز، طبیعت منطقه قشلاق تنگ، طبیعت منطقه حتم میشه سی، منطقه ییلاقی کوه سبلان، منطقه شکار ممنوع گندیمن

نمین : آب گرم گرماچشمه، آب گرم یئل سوئی، پیست اسکی روی چمن در درمان دره، جنگل آلاذیزگه، گردنه حیران

نیر : آب گرم قینرجه، آبگرم برجلو، آب گرم سقزچی، آب گرم دیپ سیز گل، چشمه سارهای بولاغلار، کوه بویینی
یوغون

جاذبه های تاریخی

اردبیل : امام زاده صالح، امام زاده حلیمه خاتون، بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی، بقعه شیخ جبرائیل، بته آتشگاه،
برج شاطر، بیمارستان فاطمی - شیرخورشید سابق، پل سه چشمه، پل سامیان، پل کلخوران، پل الماس، پل
گیلانده، پل نادری، تالار حکمت، حمام یعقوبیه، حمام زینال، حمام پیر، سنگ نبشه ساسانی، مسجد میرزا علی
اکبر، مسجد جمعه، مجموعه بازار اردبیل، محوطه باستانی کنزق، مجموعه موزه بقعه شیخ صفی، موزه تاریخ
طبیعی، موزه مردم شناسی، موزه صنایع دستی، موزه مفاخر دینی، موزه مفاخر

بیله سوار : بازار مرزی بیله سوار، قیز قلعه سی، مدرسه امام خمینی، محوطه باستانی پتلقان

پارس آباد : پل خدا آفرین، تپه نادری، قلعه اولتان، کانال های انتقال آب

خلخال : امامزاده عبدالله کلور، حمام نصر، مقبره شیخ محمد قریشی، موزه باستان شناسی خلخال.

شهرستان کیوی یا کوثر : امام زاده سنج روپیر، پل تاریخی فیروزآباد، سنگ رستم، حمام سنگی، پل پردلیس یا پردلیث، مسجد جان آقا

گرمی : امام زاده یا اجاق برزند، امام زاده یا اجاق آلازار، امام زاده یا اجاق انی سفلی، تپه باستانی خرمن، آقا علی تپه سی، اسلام تپه سی، شیخ لر شاه تپه سی، تپه مطلب، هاچا تپه سی، قبرستان گوور، قیز قلعه سی، قلعه یئل سوی

مشگین شهر : امام زاده فخرآباد، دروازه سنگی شهریری، سنگ بالا خانه قره باغلار، سنگ نبشته ساسانی، سنگ افراشته های احمد آباد، قلعه قهقهه، قلعه کهنه یا کهنه قلعه سی، قلعه انار، قلعه دیو یا دیو قلعه سی، قلعه ارشق، غار تاریخی داشکسن، غارهای لاهرود، غارهای باستانی قارا کوهیل شهریری، غار باستانی بلوس، غار باستانی آغزا کوهیل، غار ولزیر، غار چونبر کوهیلی، غار قاخورد دره سی، غار امام کوهیلی، محوطه تاریخی شهریری یا پیرازمیان، محوطه باستانی قاینارجا مازافا، محوطه باستانی ایلانلی داغ، محوطه باستانی قره درویش، منطقه باستانی کول انبار، محوطه باستانی گبکلو، منطقه تاریخی خارا با مشیران، موزه مردم شناسی و تاریخی، نقوش صخره ای گیللر محمد حسن

نمین : آرامگاه بابا روشن، بنای صارم السلطنه، بقعه شیخ بدرالدین، تخته سنگ قورد داشی، پل سفید سولا

نیر: امام زاده کورائیم، پل قرمز یا قرمیزی کورپی، دژ و پناهگاه زیرزمینی گلستان، دهکده سبلان، کاروانسرای

شاه عباسی، مقبره شیخ عبدالله کورائیمی، مقبره سیدمیری

سایر مناطق گردشگری

آبگرم گیوی در شهرستان کوثر- روستای چالگرد

دانش حمام در شهرستان کوثر- شهر گیوی

غار یخگان در شهرستان کوثر- روستای جلال آباد